

UCHWAŁA

30 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Krajewski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska (sprawozdawca)

SSN Maciej Kowalski

na posiedzeniu niejawnym 30 kwietnia 2024 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa L. W. i P. W.

przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.

o zapłatę, ewentualnie o ustalenie,

na skutek przedstawienia przez Sąd Apelacyjny w Warszawie

postanowieniem z 23 listopada 2023 r., V ACz 1064/23p,

zagadnienia prawnego:

"czy zażalenie na postanowienie sądu II-ej instancji o udzieleniu zabezpieczenia podlega rozpoznaniu przez inny skład tego sądu w składzie trzech sędziów (art. 394² § 1³ k.p.c. *per analogiam*) czy też jednego sędziego (art. 397 § 3 k.p.c.)?"

podjął uchwałę:

Zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji o udzieleniu zabezpieczenia podlega rozpoznaniu przez inny skład tego sądu w składzie trzech sędziów (art. 394² § 1³ k.p.c. *per analogiam*).

Agnieszka Góra-Błaszczkowska Marcin Krajewski Maciej Kowalski

UZASADNIENIE

Przedstawiając zagadnienie prawne, Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2023 roku o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw wprowadzono do Kodeksu postępowania cywilnego art. 741 § 1 zdanie 2 i § 2 zdanie 2, które przewidują zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji na postanowienie tego sądu o udzieleniu zabezpieczenia. W przepisie tym brak jednak określenia składu, w jakim zażalenie to ma być rozpoznane.

Sąd pytający zauważył, że art. 394² § 1³ k.p.c., przewidujący rozpoznanie zażaleń przez inny skład sądu drugiej instancji w składzie trzech sędziów zawodowych, dotyczy wyłącznie zażaleń przewidzianych w art. 394² § 1 i 1¹ k.p.c. Katalog ten nie obejmuje zażalenia uregulowanego w art. 741 § 1 i 2 k.p.c. Takie literalne ograniczenie zakresu zastosowania zasady kolegialnego rozpoznania zażalenia przez inny skład sądu drugiej instancji, według Sądu Apelacyjnego, może przemawiać za przyjęciem, że przypadki pozostające poza tym wyliczeniem normuje art. 397 § 1 k.p.c., przewidujący rozpoznawanie zażaleń w składzie jednoosobowym.

Przedstawiona wykładnia językowa i systemowa, zdaniem Sądu pytającego, nie daje się jednakże pogodzić z zasadą racjonalności ustawodawcy. Skoro zażalenia na postanowienia sądu drugiej instancji przysługujące do innego składu tego samego sądu są (w zasadniczej części z mocy art. 394² § 1³ k.p.c.) rozpoznawane w składzie trzech sędziów, trudno znaleźć uzasadnienie dla wyłomu w tym zakresie dla materii związanej z udzieleniem zabezpieczenia, którą ustawodawca w omawianej nowelizacji wyróżnił, uznając ją za na tyle istotną, że zasługującą na dewolutywność zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji i zaskarżalność orzeczenia sądu drugiej instancji w tym przedmiocie.

Ponadto Sąd Apelacyjny wskazał, że w postępowaniu zabezpieczającym sąd orzeka w składzie, w jakim rozpoznaje sprawę co do istoty, z wyjątkiem przewidzianym w art. 735 § 2 k.p.c. Oznacza to, że rozpoznanie zażalenia w składzie jednoosobowym dotyczyłoby także orzeczenia wydanego w składzie trzyosobowym, co stanowiłoby całkowite odwrócenie zasad kolegialnej kontroli

orzeczeń i zaprzeczenie podstawowych gwarancji procesowych. Skoro bowiem z założenia zażalenie poziome daje mniejsze gwarancje procesowe z uwagi na rozpoznawanie go przez sędziów tego samego sądu, to przyjęcie, że odbywa się to w składzie trzyosobowym, służy wzmocnieniu zaufania do przyjętej konstrukcji ustawowej i osłabia konsekwencje braku dewolutywności. Jej brak rzutuje bowiem na gwarancyjność środka zaskarżenia, szczególnie jeśli dotyczy istotnego przedmiotu rozstrzygnięć i może wpływać na zaufanie do jego funkcjonowania w odbiorze społecznym. Powołując się na pogląd Sądu Najwyższego wyrażony uchwałą z 1 lipca 2021 roku, III CZP 36/20 (OSNC 2021, nr 11, poz. 7), sąd pytający zauważył też, że nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4 lipca 2019 r. w szerokim zakresie wprowadziła do k.p.c. zażalenie o charakterze poziomym, mające charakter niedewolutywnego środka zaskarżenia. Nowe rozwiązanie przyjęto również w art. 741 § 2 k.p.c., zgodnie z którym zażalenia na postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia rozpoznawał sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów. Nastąpiła zatem nie tylko zmiana zażalenia pionowego na zażalenie poziome, ale również określenie właściwości składu liczniejszego niż skład wydający kwestionowane postanowienie.

Odpowiedzią na postulaty doktryny była kolejna nowelizacja art. 741 k.p.c., którą przywrócono dewolutywny charakter zażalenia na postanowienia sądu pierwszej instancji oraz wprowadzono możliwość zaskarżania także postanowień sądu drugiej instancji, jednakże wyłącznie udzielających zabezpieczenia. Jednocześnie wskazano, że zażalenia na postanowienia sądu drugiej instancji podlegają rozpoznaniu przez inny skład tego sądu. Zażalenie na postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia ma zatem obecnie charakter pionowy, jeżeli wydaje je sąd pierwszej instancji, bądź poziomy, gdy postanowienie pochodzi od sądu odwoławczego. Obecne brzmienie art. 741 k.p.c. nie wskazuje składu rozpoznającego zażalenie na postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia. Sąd Apelacyjny opowiedział się za poglądem, że zażalenie na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia powinien rozpoznać sąd w składzie trzech sędziów zawodowych, jednak ilość wątpliwości spowodowała zwrócenie się do Sądu Najwyższego z zagadnieniem prawnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W aktualnym stanie prawnym nie ma odrębnej regulacji składu sądu rozpoznającego zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji o udzieleniu zabezpieczenia. Jak trafnie zauważył Sąd pytający, możliwe są dwa rozwiązania tzn., że zażalenie to podlega rozpoznaniu przez inny skład tego sądu w składzie trzech sędziów na podstawie art. 394² § 1³ k.p.c. *per analogiam* albo że zażalenie rozpoznaje sąd w składzie jednego sędziego na podstawie art. 397 § 1 k.p.c.

Jakkolwiek w art. 394² § 1 i §1¹ k.p.c., zawierającym katalog postanowień sądu drugiej instancji zaskarżalnych zażaleniem poziomym, nie wymieniono postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, nie ulega wątpliwości, że katalog ten obejmuje zasadniczą większość postanowień wydawanych przez sąd drugiej instancji, które nie podlegają zaskarżeniu zażaleniem do Sądu Najwyższego.

Zasadniczym motywem nowelizacji art. 741 k.p.c. w roku 2023 było podniesienie rangi kwestii rozstrzyganych postanowieniami w przedmiocie zabezpieczeń. Przywrócono dewolutywność postanowień sądów pierwszej instancji oraz wprowadzono możliwość zaskarżania postanowień sądów drugiej instancji ustanawiających zabezpieczenie.

Sąd pytający podkreślił, że ponieważ sprawy o zabezpieczenie są co do zasady rozpoznawane w składzie takim, w jakim następuje rozpoznanie samej sprawy, zaś sądy drugiej instancji mogą rozpoznawać sprawy w składach trzyosobowych, to zmniejszenie liczebności składu rozpoznającego zażalenie, byłoby zaprzeczeniem zasady kolegialnej kontroli orzeczeń.

Ten sposób argumentacji znalazł wyraz w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2022 r., III CZP 50/22 (OSNC 2023, nr 2, poz. 14), w której przyjęto, że co prawda stronie nie przysługuje środek zaskarżenia od postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza, jeśli jednak od takiego orzeczenia zostanie wniesione zażalenie, odrzuca je sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów.

W uzasadnieniu uchwały powołano się na wcześniejsze wypowiedzi Sądu Najwyższego (znajdujące się m.in. w uchwale z 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, oraz z 7 grudnia 2021 r., III CZP 87/20, OSNC z 2022 r., z. 7-8, poz. 67), w których

wyjaśniono, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia, a także postanowienie wydane w postępowaniu egzekucyjnym, odrzuca sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów na podstawie art. 741 § 2 k.p.c. (w postępowaniu zabezpieczającym) albo na podstawie art. 767⁴ § 1¹ k.p.c. (w postępowaniu egzekucyjnym).

W uzasadnieniu postanowienia z 25 lutego 2021 r., III CZP 18/20 (OSNC 2021, nr 7-8, poz. 55), Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd orzekający w postępowaniu zażaleniowym jest władny przedstawić Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne i orzeka wówczas w składzie trzech sędziów, choćby dotyczyło ono wyłącznie dopuszczalności tego środka zaskarżenia.

Zdaniem Sądu Najwyższego podejmującego niniejszą uchwałę warto wziąć pod uwagę nawiązujące do ogólnych zasad prawa argumenty przytoczone w uchwale z 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20. Sąd Najwyższy wskazał w niej, że orzekanie w postępowaniu odwoławczym, zarówno apelacyjnym, jak i zażaleniowym, w składzie jednego sędziego, stanowi odstępstwo od właściwej polskiemu postępowaniu cywilnemu zasady kolegiałności orzekania o środkach odwoławczych. Wyjątki od tego modelu powinny być wprowadzane w drodze jasnej regulacji prawnej, możliwej do zrekonstruowania bez konieczności prowadzenia daleko idących zabiegów interpretacyjnych w warunkach krzyżujących się racji celowościowych. Brak dewolutywności rzutuje na gwarancyjność środka zaskarżenia i – zwłaszcza jeśli dotyka on znacznego spektrum rozstrzygnięć – może wpływać na zaufanie do jego funkcjonowania w odbiorze społecznym.

Sąd pytający słusznie wskazuje na to, że *ratio legis* nowelizacji art. 741 k.p.c. z 2023 r. była chęć nadania większego znaczenia rozstrzygnięciom wydawanym w sprawach o zabezpieczenie. Wydaje się jednak, że ten cel został już wyczerpany przez samo wyrażne wprowadzenie zażalenia od postanowień sądów drugiej instancji wydanych w przedmiocie zabezpieczenia. Sam fakt przysługiwania zażalenia od rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji ma w obecnym modelu procesowym wyjątkowy charakter (zob. postanowienie SN z 20 maja 2022 r., III CZ 112/22). Trudno również mówić o wyjątkowym podobieństwie rozstrzygnięć w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia do któregośkolwiek rodzaju zaskarżalnych

rozstrzygnięć, wymienionych w art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c. Są to bowiem bądź rozstrzygnięcia kończące postępowanie w sprawie, bądź rozstrzygnięcia w przedmiocie ponoszenia kosztów lub praw i obowiązków różnych podmiotów trzecich o szczególnej roli w postępowaniu.

Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w niniejszej sprawie zwraca również uwagę na teoretyczne uwarunkowania postępowania zabezpieczającego, które mają istotne znaczenie dla ostatecznej odpowiedzi na wątpliwości sądu pytającego.

Celem postępowania zabezpieczającego jest udzielenie tymczasowej ochrony prawnej, a w szczególności zapewnienie efektywności, a zwłaszcza wykonalności mającego zapaść albo już wydanego orzeczenia w sprawie. Postępowanie to tymczasowo reguluje stosunki między stronami (uprawnionym i obowiązany). Jego zasadniczym celem jest zapobieżenie sytuacji, w której obowiązany będzie dokonywać rozporządzeń swoim majątkiem albo przedmiotem dochodzonego świadczenia w toku postępowania rozpoznawczego w taki sposób, że nawet w razie uzyskania przez uprawnionego korzystnego orzeczenia zaspokojenie roszczenia w drodze egzekucji nie będzie możliwe z braku przedmiotu, do którego egzekucja miałaby być skierowana (patrz W. Broniewicz, A. Marciniak I. Kunicki, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 2016 s. 507-508). Postępowanie zabezpieczające ma na celu i jest traktowane jako postępowanie pomocnicze wobec postępowania rozpoznawczego.

Również J. Misztal-Konecka („Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych”, Warszawa 2019, strona 25-27) podkreśla, że pierwotnym celem postępowania zabezpieczającego było zapewnienie wierzycielowi zaspokojenia czy też szerzej zapewnienie wykonalności orzeczenia. Ten tradycyjny cel, zdaniem cytowanej autorki, wynika obecnie również wprost z artykułu 730¹ § 2 k.p.c., w którym interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia powiązany z uniemożliwieniem lub poważnym utrudnieniem wykonania zapadłego w sprawie orzeczenia. Cytowana autorka (tamże, s. 29-30) zauważa też, że postępowanie zabezpieczające pełni rolę pomocniczą wobec postępowania rozpoznawczego, nie tyle warunkując samą możliwość jego przeprowadzenia, lecz pozwalając na realizację funkcji ochronnej, która nie zostałaby zrealizowana, gdyby orzeczenie nie

mogło zostać wykonane nawet przymusowo z powodu czynności zmierzających do udaremnienia egzekucji.

Odpowiadając na pytanie, jaki skład sądu drugiej instancji rozpoznaje zażalenie na postanowienie o zabezpieczeniu, konieczne jest wzięcie pod uwagę przedstawionych powyżej argumentów wynikających z dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego a także pomocniczej funkcji zabezpieczenia, podkreślanej przez teoretyków prawa. Bez wątpienia przedstawiony przez Sąd Apelacyjny problem nie ma jednostkowego charakteru, będzie aktualny w wielu analogicznych sprawach, więc jego rozstrzygnięcie w uchwale jest potrzebne.

Argumentem o charakterze podstawowym jest ten, że orzekanie w postępowaniu odwoławczym w składzie jednego sędziego stanowi odstępstwo od właściwej polskiemu postępowaniu cywilnemu zasady kolegialności orzekania o środkach odwoławczych, której wartość nie była nigdy kwestionowana. Wyjątki od tego modelu wymagają jasnej regulacji prawnej. Brak takiej regulacji uprawnia Sąd Najwyższy do wypełnienia luki w sposób wyrażony w niniejszej uchwale, stanowiący kontynuację i akceptację dotychczasowych poglądów w tej kwestii, wyrażonych w cytowanych wyżej orzeczeniach.

Podsumowując, Sąd Najwyższy uznał, że zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji o udzieleniu zabezpieczenia podlega rozpoznaniu przez inny skład tego sądu w składzie trzech sędziów (art. 394² § 1³ k.p.c. *per analogiam*).

[SOP]

(r.g.)